

Araştırma Makalesi

ABD VE ÇİN'İN BÜYÜK MEKONG ALT BÖLGESİ'NDEKİ REKABETİ: KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ

Cenk TAMER¹

Öz:

Bu çalışma, ABD ve Çin'in Büyük Mekong Alt Bölgesi'ndeki bilhassa ekonomik-ticari rekabetlerini, nicel verileri de dahil ederek karşılaştırmalı olarak analiz etmektedir. Çalışmada nitel yorumsamacı analiz yöntemi kullanılmakla birlikte nicel verilerin analizinde karşılaştırmalı analiz yönteminden de yararlanılmıştır. Bu çalışmanın temel hipotezi de ABD ve Çin'in Büyük Mekong Alt Bölgesi'nde rekabet etme potansiyelinin olduğu, ancak ABD'nin bu ülkelerde Çin'le ekonomik açıdan rekabet edebilecek enstrümanlardan büyük oranda yoksun olduğu yönündedir. Burada temel olarak Çin'le coğrafi yakınlık, kültürel ve diğer sosyolojik bağlar gibi faktörlerin etkili olduğu varsayımı kabul edilmektedir. Lancang-Mekong İşbirliği, Çin'in liderliğinde bir proje olarak görülmektedir. Buna karşılık ABD, 2009 yılından beri "Aşağı Mekong Girişimi" adı altında Kamboçya, Laos, Tayland ve Vietnam'la iş birliği yürütmektedir. Çin, Mekong Nehri'nin kendi bölümünde birçok baraj inşa etmektedir. Bu barajlardan elde ettiği hidrolojik verilerini Mekong ülkeleriyle paylaşmak için Lancang-Mekong İşbirliği platformunu kullanmaktadır. ABD ise bölgede Çin'le özellikle ekonomik açıdan rekabet edebilecek düzeyde değildir. Bunun için ABD'nin bölgedeki altyapı ve ulaştırma projelerine yönelik yatırımlarını ciddi oranda artırması gerekir. Uzun vadede ABD, Büyük Mekong Alt Bölgesi'nde siyasi, ekonomik ve askeri partner olarak ağırlığını koyamayacak gibi durmaktadır.

Anahtar kelimeler: Büyük Mekong Alt Bölgesi, Amerika Birleşik Devletleri, Çin

Jel Sınıflandırması: F50, F59, F68

¹ Dr., ctamer.11@gmail.com, Ankara, Türkiye, ORCID: 0000-0002-1331-7942

Makale gönderim tarihi: 17.07.2024

Makale kabul tarihi: 02.01.2025

Künye Bilgisi: Tamer, C. (2023), "ABD ve Çin'in Büyük Mekong Alt Bölgesi'ndeki Rekabeti: Karşılaştırmalı Bir Analiz", *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 163-185.

The US and China's Competition in the Greater Mekong Subregion: A Comparative Analysis

Abstract

The aim of the study is to compare and analyze the economic presence of the US in the region and its ability to compete with China. The study analyzed the US and China's economic-trade competition, using quantitative data, in the Great Mekong Subregion. In addition to the method of qualitative analysis, comparative analysis was used in the analysis of quantitative data. The underlying hypothesis of the study is that the US and China have the potential to compete in the Great Mekong Subregion, but the US largely lacks the instruments in these countries that can compete economically with China. The main assumption here is that factors such as geographical proximity, cultural and other sociological links with China are influential. The Lancang-Mekong Cooperation is seen as a project led by China. In return, the US has been cooperating with Cambodia, Laos, Thailand and Vietnam since 2009, under the name of the "Lower Mekong Initiative". China uses the Lancang-Mekong Cooperation platform to share its hydrological data with the Mekong countries. In the long run, the US is unlikely to be able to put its weight as a political, economic and military partner in the Great Mekong Subregion.

Keywords: The Greater Mekong Subregion, The United States, China

Jel Classification: F50, F59, F68

Giriş

Büyük Mekong Alt Bölgesi, doğuda Hindistan ve batıda Çin'in çevrelemiş olduğu ve içerisinde Myanmar, Tayland, Laos, Kamboçya ve Vietnam gibi ülkelerin yer aldığı coğrafyayı tanımlamak için kullanılmaktadır. "Hindiçin Yarımadası" olarak da anılan bölgeye ismini veren Mekong Nehri'dir. Çin'den doğarak Laos, Tayland, Kamboçya ve Vietnam topraklarından geçen Mekong Nehri nedeniyle söz konusu coğrafya, "Büyük Mekong Alt Bölgesi" veya "Büyük Mekong Bölgesi" olarak da anılmaktadır.

Bölgede etkinlik kurmak için rekabet eden aktörler çoğunlukla Hindistan, Çin ve Japonya olarak sıralanabilir. Bahsi geçen ülkeler, yarımadadaki altyapı ve ulaştırma projelerinde birbirleriyle yarışmaktadır. Çin, bölgedeki en büyük sosyo-kültürel ve ekonomik etkinliğe sahip ülkedir. Bu nüfuzun oluşumunda coğrafi yakınlık ve tarihi komşuluk ilişkilerinin yanı sıra Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi'nin etkisi de göz ardı edilemez. Nitekim, bahsi geçen projedeki koridorlardan iki tanesi (Çin-Myanmar Ekonomi Koridoru ve Çin-Hindiçin Yarımadası Ekonomi Koridoru) bu bölgeye yöneliktir. Ayrıca Hindistan ve Japonya'nın da bölgedeki projelere sürekli yatırım yapma arayışında olduğu söylenebilir.

Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Çin'i kuşatma stratejisi kapsamında Büyük Mekong Alt Bölgesi'nde ne tür siyasi, askeri ve ekonomik yatırımlar yaptığı ise bugüne kadar fazla araştırılmamıştır. Bölgesel çalışmalar ve uzak doğu çalışmaları literatüründe bu konu hakkında yeterli sayıda araştırmanın olmadığı tespit edilmiştir. Bu yüzden ABD ve Çin'in Büyük Mekong Alt Bölgesi'ndeki rekabetlerini incelemek, literatürdeki önemli bir boşluğu dolduracaktır. Çalışmayı bu alandaki diğer eserlerden farklı kılan yanı, ABD ve Çin'in Büyük Mekong Alt Bölgesi'ndeki bilhassa ekonomik-ticari rekabetlerini, nicel verileri de dahil ederek karşılaştırmalı olarak analiz etmesidir.

Bu düşünceden hareketle, çalışmadaki araştırma soruları şu şekilde belirlenmiştir:

- "ABD'nin Büyük Mekong Alt Bölgesi Ülkeleri'yle siyasi ve ekonomik ilişkileri hangi düzeydedir?"
- "ABD, söz konusu ülkelerde Çin'le özellikle ekonomik açıdan rekabet edebilir mi? ABD ve Çin'in bölgedeki ekonomik etkinliklerini karşılaştırsak ortaya nasıl bir sonuç çıkar?"

- “Çin’in Lancang-Mekong İşbirliği, ABD’nin bölge devletlerini etkilemek ve onları Çin’den uzaklaştırmak için yürüttüğü politikaları tersine çevirmekte başarılı olmuş mudur?”

Çalışmada bahsi geçen soruların cevaplarını araştırırken birtakım argümanlar da ileri sürülmüştür. Bunlar; ABD’nin Çin’i kuşatma stratejisi kapsamında Büyük Mekong Alt Bölgesi ülkelerinde siyasi-ekonomik varlığını artırmaya çalışması, bu ülkelerde Çin’le ilgili dezenformasyon tekniklerine başvurarak ülke kamuoyunu ve yönetimlerini Çin aleyhinde etkilemek istemesi ve Çin’in Lancang-Mekong İşbirliği gibi mekanizmalarla buna karşı koyma çabaları şeklinde sıralanabilir.

Bu çalışmanın temel hipotezi de ABD ve Çin’in Büyük Mekong Alt Bölgesi’nde rekabet etme potansiyelinin olduğu, ancak ABD’nin bu ülkelerde Çin’le ekonomik açıdan rekabet edebilecek enstrümanlardan büyük oranda yoksun olduğu yönündedir. Burada temel olarak Çin’le coğrafi yakınlık, kültürel ve diğer sosyolojik bağlar gibi faktörlerin etkili olduğu varsayımı kabul edilmektedir. Çalışmanın amacı ise ABD’nin bölgedeki bilhassa ekonomik varlığını ve Çin’le rekabet kapasitesini karşılaştırmalı olarak araştırmak ve analiz etmektir.

Çalışmada öncelikle ABD’nin Laos, Kamboçya, Vietnam, Tayland ve Myanmar’daki siyasi ve ekonomik varlığı incelenmekte ve bu yapılırken ekonomik olarak Çin’le karşılaştırma da yapılmaktadır. Daha sonra Çin’in Lancang-Mekong İşbirliği yoluyla bölge ülkeleriyle siyasi sorunlarını ve yanlış anlaşılımları çözmeye ve potansiyel Amerikan etkisini sınırlama çabalarına değinilmiştir. Son bölümde ise Büyük Mekong Alt Bölgesi’ndeki Çin-ABD rekabeti karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Çalışmada nitel yorumsamacı analiz yöntemi kullanılmakla birlikte nicel verilerin analizinde karşılaştırmalı analiz yönteminden de yararlanılmıştır.

1. ABD’nin Büyük Mekong Alt Bölgesi Ülkeleriyle İlişkileri

1.1. Laos

ABD, Laos’la diplomatik ilişkilerini 1955 yılında kurmuştur. (US Department of State, 2024: 1). Birkaç yıl içinde Laos iç savaşa girmiş ve ABD, ülkenin kraliyet hükümetini desteklemiştir. 1964 yılından başlayarak yaklaşık on yıl boyunca Laos, Hindin’deki daha geniş bir savaşın parçası olarak ağır Amerikan bombardımanına maruz kalmış ve 1975 yılında Vietnam ve Kamboçya’da yaşanan rejim değişikliğinin ardından Laos’ta da komünist bir hükümet iktidara

gelmiştir. (US Department of State, 2024: 1). Hükümet, tek parti yönetimi ve planlı ekonomi uygulayarak kendisini Vietnam ve Sovyet Bloku'yla hizalamıştır. ABD-Laos ilişkileri 1975 yılından sonra kötüleşmiş ve ABD, temsili düzeyini maslahatgüzara düşürmüştür. Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra Laos, diğer ülkelerle ilişkilerini geliştirmeye çalışmış ve ABD'yle ilişkileri 1992 yılında restore edilmiştir. (US Department of State, 2024: 1).

Temmuz 2012 tarihinde ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton'ın Laos'a yaptığı ziyaret, 1955 yılından bu yana Dışişleri Bakanı düzeyindeki ilk ziyaret olmuştur. (US Embassy in Laos, 2024: 1). Son yirmi yıldaki ikili ilişkilerin odak noktası, uyuşturucuyla mücadele, sağlık, çevresel sürdürülebilirlik, ticaretin serbestleştirilmesi ve İngilizce dil eğitimi gibi bir dizi konuda iş birliğini içerecek şekilde genişlemiştir. İşbirliğindeki bu genişlemenin 2009 yılında başlatılan Aşağı Mekong Girişimi'nden (Lower Mekong Initiative-LMI) sonra hız kazandığı ileri sürülebilir.

ABD Dışişleri Bakanı John Kerry'nin 2016 yılında Laos'a gerçekleştirdiği ziyaretle birlikte ikili ilişkilerde canlanma olmuş, aynı yılın eylül ayında ABD Başkanı Barack Obama, Laos'u ziyaret etmiş ve böylelikle ülkeye giden ilk ABD Başkanı olmuştur (US Department of State, 2024: 1). Bu temaslar esnasında ABD-Laos Kapsamlı Ortaklık Anlaşması imzalanmıştır. ABD'nin Laos'a yaptığı yardımın büyük bir kısmı sağlık, eğitime, ekonomik ve ticari reformlara, yönetim ve hukukun üstünlüğünü güçlendirmeye ve iklim değişikliğiyle mücadeleye ayrılmıştır. ABD, ayrıca insan ve narkotik kaçakçılığına karşı koyan ve engelli kişilere yardım eden programlar aracılığıyla savunmasız nüfusları desteklemektedir. Aynı zamanda Washington, patlamamış mayınların temizlenmesi programları yürütmekte ve mayınlardan hayatını kaybedenlerin ailelerine destek sağlamaktadır (US Department of State, 2024: 1).

Laos'taki Doğrudan Yabancı Yatırımların (DYY) yüzde 95,7'sini madencilik ve hidroelektrik alanları oluşturmaktadır. Laos'un en büyük yabancı yatırım kaynakları Çin, Tayland, Fransa, Vietnam ve Japonya'dır. Çin, ülkedeki tüm DYY'nin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. (US Department of State, 2023: 1).

7 milyon nüfusa sahip Laos'un GSYİH'sı 2023 yılında 15,2 milyar dolar olmuştur (US Trade Representative Office, 2024a: 1). ABD'yle olan ticaret hacmi ise 314 milyar dolardır. Yani ABD'nin en büyük 157. ticaret ortağıdır. ABD'nin Laos'a ihracatı 44 milyar dolardır. (En fazla ihracat yaptığı 180. ülkedir). ABD'nin Laos'dan ithalatı 274 milyar dolardır. (En fazla ithalat yaptığı 117. ülkedir). ABD ile Laos arasında 2016 yılında Ticaret ve Yatırım Çerçeve

Anlaşması imzalanmıştır (US Trade Representative Office, 2024a: 1). Buna rağmen ikili ticarete önemli ilerleme kaydedilememiştir.

Buna karşılık Çin'in Laos'ta ticaret hacmi 3 milyar doların üzerinde olup Çin'in ihracatı 1,8 milyar dolarken, ithalatı 1,4 milyar dolardır (The Observatory of Economic Complexity, 2024a: 1). Çin, Laos'ta yollardan barajlara kadar uzanan altyapıya milyarlarca dolar harcamaktadır. En büyük projesi, Laos'un başkenti Vientiane'den Çin'in güney sınırına kadar uzanan 6 milyar dolarlık demiryolu hattıdır. Bu, Laos'u Çin'e doğrudan bağlayacak ilk demiryolu hattı ve aynı zamanda ülke tarihindeki en pahalı altyapı projesidir (Runde, 2021: 1).

1.2. Kamboçya

ABD ve Kamboçya arasındaki ilişkiler, Soğuk Savaş boyunca gergin olsa da modern zamanlarda önemli ölçüde güçlenmiştir. ABD, Kamboçya'da terörle mücadele, demokratik kurumlar inşa etme, insan haklarını geliştirme, ekonomik kalkınmayı teşvik etme, yolsuzlukla mücadele gibi alanlarda iş birliği yapmaktadır. Öncelikle ikili ilişkiler 1960'ların başında kötüleşmiş, 1965 yılında tamamen kopmuş, 1969 yılında ise restore edilmiştir. 1970-75 savaşı sırasında ABD, Kızıl Kmerlere karşı mücadelelerinde Kamboçya Silahlı Kuvvetlerine 1,18 milyar dolarlık askeri yardımın yanı sıra 503 milyon dolarlık ekonomik yardım sağlamıştır (US Department of State: 1997: 1).

1992 yılında ABD, Kamboçya'ya yönelik ambargoyu kaldırarak ekonomik ilişkilerini normalleştirmiştir. 1993 yılında kurulan Kamboçya Kraliyet Hükümeti'yle birlikte diplomatik ilişkiler düzelmiştir. 1997 yılından yakın zamana kadar, Kamboçya'ya yapılan yardımlar, esas olarak Kamboçya'da gelişen sivil toplum kuruluşları aracılığıyla sağlanmıştır (US Department of State: 1997: 1).

Son yıllarda Kamboçya, bağımsız bir medya ve sivil toplum anlayışı ve çok partili bir demokrasiden, muhalefete karşı hoşgörüsüz, tek partili ve giderek otoriter bir devlet anlayışına geçmiştir. ABD, düzenli olarak Kamboçya hükümetini demokrasiyi ve özgür sivil toplumu yeniden tesis etmeye çağırılmaktadır. Kamboçya'ya yapılan dış yardımlar, merkezi hükümet bütçesinin yüzde 20 ila 25'ini oluşturmaktadır (US Department of State, 2021b: 1). ABD'nin 2018 ve 2021 yılları arasında Kamboçya'ya yaptığı dış yardım programları sağlık, eğitim, yönetim, ekonomik büyüme ve patlamamış mühimmat ve kara mayınlarının temizlenmesi

alanlarında toplam 338 milyon doları aşmıştır (US Department of State, 2021b: 1).

17 milyonluk Kamboçya'nın GSYİH'sı tahmini olarak 29,5 milyar dolardır. İki ülke arasındaki ticaret hacmi ise toplam 6,9 milyar dolardır. ABD'nin Kamboçya'yla olan ticareti açığı 6,2 milyar dolardır (US Trade Representative Office, 2024b: 1).

Kamboçya, ABD'nin en büyük 49. ticaret ortağıdır. ABD'nin Kamboçya'ya ihracatı 344 milyon dolardır. (En fazla ihracat yaptığı 100. ülkedir). ABD'nin Kamboçya'dan ithalatı ise 6,6 milyar dolardır. (En fazla ithalat yaptığı 37. ülkedir.) (US Census Bureau, 2024: 1).

ABD Ticaret Bakanlığı'nın sitesinde Kamboçya'daki Amerikan doğrudan yabancı yatırımları hakkında bilgi alınmak istendiğinde, “bu konuda veriler mevcut değildir” açıklamasıyla karşılaşılmaktadır. Bir karşılaştırma yapmak gerekirse Çin'in Kamboçya'daki yatırımları, sadece 2018 yılında 3,5 milyar olarak gerçekleşmiştir (Phonem Penh Post, 2020: 1). Öyle ki 2013 yılından 2022 yılına kadar Çinli yatırımcılar ve inşaat firmaları, Kamboçya'ya toplam 12,02 milyar dolar tutarında yatırım yapmıştır. Kamboçya ile Çin arasındaki ticaret hacmi ise 11,2 milyar dolardır. (Çin'in Kamboçya'ya ihracatı 9,6 milyar dolar, Kamboçya'dan ithalatı ise 1,5 milyar dolardır) (Yu, 2024: 105).

1.3. Vietnam

ABD ve Vietnam arasında diplomatik ilişkilerin kurulduğu 1995 yılından bu yana mevcut konjonktüre bağlı olarak örtüşen stratejik ve ekonomik çıkarlar, ikili iş birliğinin geniş bir yelpazede genişlemesine neden olmuştur. ABD, Vietnam'ın Çin'den sonraki 2. en büyük ticaret ortağıdır ve Vietnam, ABD'nin 10. en büyük ticaret ortağıdır. 2010 yılından bu yana, iki ülke birçok bölgesel güvenlik ve ekonomi konularında ortaklıklar kurmuştur (Congressional Research Service, 2024: 1).

Buna karşılık Çin-Vietnam ilişkileri gerginliğe sahne olmaktadır. On yıldan fazla bir süredir iki ülkenin Güney Çin Denizi'ndeki karşılıklı iddiaları ve anlaşmazlıkları artmıştır. Çin'in Vietnam'ın Münhasır Ekonomik Bölgesi'nin büyük kısmında hak etmesi, Vietnam'ın denizcilik yeteneklerini genişletmesine ve diğer deniz güçleriyle (ABD, Japonya ve Hindistan) ilişkilerini güçlendirmesine yol açmıştır. Çin ve Vietnam arasında Güney Çin Denizi'nde cereyan eden bu gerginlik, ABD ve Vietnam'ın güvenlik iş birliğini yoğunlaştırmasına yol açmıştır. 2011 yılında ABD ve Vietnam arasında “İkili Savunma İşbirliğini Geliştirmeye İlişkin Mutabakat Zaptı” imzalanmıştır. (US Department of State, 2021c: 1). 2013 yılında

ABD-Vietnam Kapsamlı Ortaklık Anlaşması ve patlamamış mühimmatların temizlenmesi konusunda iş birliğine dair bir mutabakat zaptı daha imzalanmıştır. Bu iş birliği anlaşmaları, ilerleyen yıllardaki ABD-Vietnam savunma iş birliğinin temellerini oluşturmuştur (US Department of State, 2021c: 1).

2015 yılında ABD-Vietnam Savunma İlişkileri Ortak Vizyon Bildirisi yayımlanmıştır. 2016 yılında ise iki ülke, kolluk kuvvetleri ve adalet sektöründe iş birliğini artırmak için bir memorandum imzalamış, ayrıca güvenlik, enerji, bilim, teknoloji ve insan hakları konularında düzenli diyaloglar yürütmeye başlamıştır. Yine 2016 yılında Obama Yönetimi, ağır silahların Vietnam'a satışına ilişkin kısıtlamalarını kaldırmıştır (Special Eurasia, 2022: 1). Ayrıca Obama ve Trump yönetimleri, 24 yeni sahil güvenlik devriye gemisi, insansız hava araçları, kıyı radarları ve Vietnam'ın en büyük sahil güvenlik gemileri olan iki adet Hamilton-sınıfı ABD Sahil Güvenlik gemisi sağlamak da dahil olmak üzere denizcilik alanındaki yardımlarını artırmıştır. Trump yönetimi, Vietnam Ordusu'nun "Çin'e meydan okuyabilme yeteneğini geliştirebilmek için 2017 yılından 2021 yılına kadar diğer alanlardaki ikili iş birliğini de artırmıştır. Vietnam Savaşı'ndan bu yana ilk kez bir ABD uçak gemisi (Carl Vinson), Mart 2018 tarihinde Vietnam'a liman ziyareti yapmış, Şubat 2020 tarihinde ise Theodore Roosevelt Uçak Gemisi ikinci ziyareti gerçekleştirmiştir (Special Eurasia, 2022: 1).

Çok vektörlü bir dış politika izleyen Vietnam, belirli bir bölgesel güçle çok yakın ittifak kurmaktan kaçınmaktadır ve özellikle Çin'i kızdırmamak için ABD'yle olan ilişkisini sınırlandırmaktadır. Bu yüzdendir ki Vietnam'ın en büyük silah tedarikçisi ABD değil, Rusya'dır (Wezeman vd., 2022: 6).

ABD, Vietnam'a 2017 yılında 141 milyon dolar, 2018 yılında 149 milyon dolar, 2019 yılında 154 milyon dolar, 2020 yılında 165 milyon dolar ve 2021 yılında 170 milyon dolar yardımda bulunmuştur (Congressional Research Service, 2024: 1).

97 milyonluk Vietnam'ın GSYİH'si tahmini olarak 340,6 milyar dolardır. ABD ile Vietnam arasındaki ticaret hacmi ise 92,2 milyar dolardır. ABD'nin Vietnam'a ihracatı 12,1 milyar dolardır. (En fazla ihracat yaptığı 28. ülkedir.) ABD'nin Vietnam'dan ithalatı ise 80,1 milyar dolardır. (En fazla ithalat yaptığı 6. ülkedir). Ticareti açığı ise ABD'nin aleyhine olmak üzere 68,0 milyar dolardır. (US Trade Representative Office, 2024c: 1).

Buna karşılık Vietnam-Çin arasındaki ticaret hacmi 150 milyar doların biraz üzerindedir. Çin'in ihracatı 104 milyar dolar, ithalatı ise 49 milyar dolardır (OEC, 2024: 1).

1.4. Tayland

Tayland, ABD'nin uzun yıllardır askeri müttefiki ve ekonomik ortağıdır. Nitekim 2003 yılında ABD, Tayland'ı NATO üyesi olmayan önemli bir müttefiki olarak kabul etmiştir. Ancak 2006 ve 2014 yıllarındaki iki askeri darbe de dahil olmak üzere Tayland'da on yıldan fazla süren siyasi kargaşa, ABD-Tayland ilişkilerini karmaşıklştırmıştır. 2014 darbesinin ardından ABD, Tayland'a askeri yardımı askıya almış, ancak askeri olmayan yardımı veya iş birliğini sürdürmüştür. (Congressional Research Service, 2023: 1).

Tayland'da 2019 yılının Mart ayında seçimler yapılmış olsa da birçoğu eski Ordu Komutanı Prayuth Chan-ocha liderliğindeki yarı sivil bir hükümet göreve gelmiştir. Bunun üzerine ABD Dışışleri Bakanlığı, Tayland'da demokratik olarak seçilmiş bir hükümetin göreve başladığını ve 2014 darbesinden bu yana yasaklanmış olan askeri yardımın geri getirilmesine izin verdiğini açıklamıştır. Yine de Tayland'daki askeri vesayet, ABD'yle ilişkilerin sınırlı kalmasına yol açmaktadır (Keyvan, 2022: 322).

ABD, Tayland'ı tamamen demokratik normlara geri dönmeye teşvik etmektedir. Bunun yanı sıra istihbarat ve askeri iş birliğine ağırlık vermektedir. Ülkeye yapılan askeri teknik yardımlar yeniden başlarken büyük ölçekli yıllık Cobra Gold Askeri Tatbikatları da devam etmiştir. 2019 yılında ABD Dışışleri Bakanlığı'nın Tayland'ın demokrasiye döndüğünü ilan etmesi, ikili ilişkilerin yeniden gelişmesi için zemin hazırlamıştır (Congressional Research Service, 2023: 2).

70 milyonluk Tayland'ın GSYİH'sı 540 milyar dolardır. Bu da onu Güneydoğu Asya'nın en büyük ekonomisi yapmaktadır. Tayland ile ABD arasındaki ticaret hacmi 52,3 milyar dolardır. Tayland, ABD'nin 19. en büyük ticaret ortağıdır. ABD'nin Tayland'a ihracatı 13,7 milyar dolardır. (En fazla ihracat yaptığı 24. ülkedir.) ABD'nin Tayland'dan ithalatı ise 38,6 milyar dolardır. (En fazla ithalat yaptığı 16. ülkedir). Ticaret açığı ABD'nin aleyhine olmak üzere 25 milyar dolardır (US Trade Representative Office, 2024d: 1).

Çin ile Tayland arasındaki ticaret hacmi ise 98 milyar dolardır. Çin'in ihracatı 50 milyar dolarken, ithalatı 48 milyar dolardır. Ticaret açığı Tayland'ın aleyhine olmak üzere 2 milyar dolardır. (Keyvan, 2022: 323).

1.5. Myanmar

ABD'nin hedefi, Myanmar'da insan haklarına saygılı, barışçıl, müreffeh ve demokratik bir

hükümet tesis etmektir. Son on yılda ülke demokratik açıdan bir miktar ilerleme kaydetmiş olsa da 1 Şubat askeri darbesinden sonra tüm bu kazanımlar yok olmuştur (US Department of State, 2021d: 1).

Askeri darbeden önce ABD, ülke genelinde insan haklarının geliştirilmesine yardımcı olurken, aynı zamanda çatışmayı azaltma ve gayri resmi barış süreçlerini destekleme, insan hakları ihlallerinin önlenmesi ve yerel yönetimin iyileştirilmesi konusunda yardımcı olmuştur. 2019 yılından itibaren ABD, Myanmar Ordusu Komutanı Min Aung Hlaing'e yönelik yaptırımlarını sıkılaştırmıştır. 1 Şubat askeri darbesinden sonra ise ABD, darbeyi kınamakla birlikte Myanmar askeri liderlerine ve ülkeye yeni yatırımlar getirmiştir.

53 milyonluk Myanmar'ın GSYİH'si 70,9 milyar dolardır. ABD ile Myanmar arasındaki ticaret hacmi toplam 1,4 milyar dolardır. Myanmar, şu anda ABD'nin en büyük 85. ticaret ortağıdır. ABD'nin Myanmar'a ihracatı 339 milyon dolardır. (En fazla ihracat yaptığı 101. ülkedir.) ABD'nin Myanmar'dan ithalatı 1,0 milyar dolardır. (En fazla ithalat yaptığı 71. ülkedir). (US Trade Representative Office, 2024e: 1).

Çin-Myanmar arasındaki ticaret hacmi ise 16 milyar dolardır. Çin'in ihracatı 11,4 milyar dolarken, ithalatı 5,3 milyar dolardır. (The Observatory of Economic Complexity, 2024b: 1).

2. ABD'nin "Aşağı Mekong Girişimi"

23 Temmuz 2009 tarihinde ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton ile Aşağı Mekong Ülkeleri olan Kamboçya, Laos, Tayland ve Vietnam arasında Tayland'ın Phuket kentinde yapılan toplantı sırasında kurulmuştur. Bakanlar, çevre, sağlık, eğitim ve altyapı geliştirme alanlarında iş birliğini geliştirme konularında anlaşmışlardır. O zamandan beri beş ülke, bu alanlarda iş birliğini ve ortak çıkarlarını güçlendirmeye çalışmıştır. Myanmar, girişime resmi olarak Temmuz 2012 tarihinde katılmıştır (US Department of State, 2019: 1). 2009-2020 yılları arasında ABD Dışişleri Bakanlığı ve Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAID), Aşağı Mekong Girişimi kapsamında bölgedeki beş ortak ülkeye yaklaşık 3,5 milyar dolar yardım sağlamıştır (USAID, 2024: 1):

- Sağlık programları için 1,2 milyar dolar;
- Ekonomik büyüme için 734 milyon dolar;
- Barış ve güvenlik için 616 milyon dolar;
- İnsan hakları ve yönetim için 527 milyon dolar
- Eğitim ve sosyal hizmetler için 175 milyon dolar ve

-İnsani yardım için 165 milyon dolar.

Bu iş birliği mekanizması, 2020 yılında “Mekong-ABD Ortaklığı”nın ilan edilmesiyle yeni bir boyut kazanmıştır. Mekong-ABD Ortaklığı 2021-2023 Eylem Planı’nda 4 temel alanda iş birliği yapılması kararlaştırılmıştır: (1) ekonomik bağlantı; (2) sürdürülebilir su kullanımı, doğal kaynak yönetimi ve çevre koruma; (3) insan ticareti, narkotik, yaban hayatı ve kereste ticareti, sağlık güvenliği, siber güvenlik ve afet müdahalesi de dahil olmak üzere geleneksel olmayan güvenlik sorunları; ve (4) eğitim ve insani gelişim (Mekong US Partnership, 2024: 2).

3. Çin’in “Lancang-Mekong İşbirliği”

Lancang-Mekong Nehri, Tibet buzullarından beslenmekte ve Güney Çin Denizi’ne dökülmeden önce altı ülkeden geçmektedir. Nehrin Çin topraklarında kalan kısmına “Lancang” denirken; aşağıdaki kısmına “Mekong” adı verilmektedir. Yaklaşık 5 bin km uzunluğundaki nehrin önemli bir bölümü de Çin’den geçmektedir. Bölge halkı için çok önemli bir yaşam kaynağı olan nehir, zengin bir biyolojik çeşitliliğine sahip olmakla birlikte dünyanın en uzun sekizinci nehridir. Aynı zamanda Myanmar-Laos ve Tayland-Laos arasındaki sınır çizgisini de belirlemektedir.

Harita 1

Lancang-Mekong Nehri



Not. (Caffe, 2023: 126).

Lancang-Mekong İşbirliği (LMİ) platformun ilk hali, 2012 yılında Tayland'ın desteği ve Çin'in girişimleri sonucunda, Mekong iş birliğini bölgesel düzeyde teşvik etmek amacıyla oluşturulmuştur. Bu bağlamda Tayland, Lancang-Mekong alt bölgesinde "Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı"nın düzenlemesini önermiştir. Kasım 2014 tarihinde düzenlenen 17. Çin-ASEAN Zirvesi'nde Çin Başbakanı Li Keqiang, Mekong Nehri paydaşları arasında Lancang-Mekong İşbirliği Çerçevesi'nin kurulmasını teklif etmiştir (Lancang Mekong Cooperation-China, 2021: 1). "Paylaşılan Nehir, Ortak Gelecek" temalı LMİ'nin ilk liderler toplantısı 2016 yılının Mart ayında Çin'in Hainan Eyaleti'ne bağlı Sanya'da gerçekleştirilmiştir (Cescube, 2022: 1).

Bu bağlamda LMİ, bahsi geçen nehrin geçtiği ülkeleri kapsayan ve bu nehir üzerinde veya çevresinde yapılacak iş birliğini, barajları ve diğer altyapı ve yatırım faaliyetlerini ele almak, geliştirmek ve bunun yanı sıra devletlerarası ekonomik bağları sağlamlaştırmak adına oldukça verimli bir platform olarak görülmektedir. LMİ, nehrin kıyıdaş devletleri olan Kamboçya, Çin, Laos, Myanmar, Tayland ve Vietnam arasında iş birliğini amaçlayan çok taraflı bir formattır. LMİ, üç sütun üzerinde iş birliğini sağlamaya odaklanmıştır. Bunlar, siyasi ve güvenlik; ekonomik ve sürdürülebilir kalkınma; sosyal, kültürel ve insandan insana iletişim olarak sıralanabilir. Platform, bölgesel bağlantıları artırmayı, endüstriyel iş birliğini teşvik etmeyi, sınır ötesi ekonomik iş birliğini canlandırmayı, su kaynaklarını etkin şekilde yönetebilmeyi, tarımsal iş birliğini ve yoksulluğun azaltılmasını amaçlamaktadır.

Çin, Mekong Nehri'nin kendi bölümünde birçok baraj inşa etmektedir. Bu barajlardan elde ettiği hidrolojik verilerini Mekong ülkeleriyle paylaşmak için LMİ platformunu kullanmaktadır. Çin'in baraj inşaatı faaliyetleri, diğer Mekong kıyıdaş devletlerinde kuraklık ve su sorunlarına yol açmaktadır (Clarke & Park, 2023: 2).

4 Temmuz 2022 tarihinde Lancang-Mekong İşbirliği (LMİ) grubunun 7. Dışişleri Bakanları Toplantısı, Myanmar'da yapılmıştır (Cescube, 2022: 1). Toplantıda LMİ üyeleri olan Kamboçya, Tayland, Laos, Myanmar ve Vietnam dışişleri bakanları da yer almıştır. Normal şartlarda ASEAN toplantılarına Myanmar Cunta yetkililerini çağırmayan bu ülkelerin, bölgesel ekonomik iş birliği maksadıyla bir araya gelmesi dikkat çekmiştir.

Toplantıda, 6 alanda iş birliği yapılmasına dair bir yol haritası belirlenmiştir. Bunlar; stratejik rehberliğin güçlendirilmesi, ekonomik entegrasyonun derinleştirilmesi, tarımsal iş birliğinin

genişletilmesi, yeşil kalkınma adımlarının izlenmesi, dijital iş birliğinin teşvik edilmesi ve insandan insana daha yakın ve kültürel alışverişlerin sürdürülmesidir. Bunun yanı sıra “Lancang-Mekong İşbirliğine İlişkin Beş Yıllık Eylem Planı (2023-2027)” kabul edilmiştir.

4. Büyük Mekong Bölgesi’nde Çin-ABD Rekabeti: “Lancang-Mekong İşbirliği (LMİ)” ve “Mekong-ABD Ortaklığı”

LMİ, Çin’in liderliğinde bir proje olarak görülmektedir. Buna karşılık ABD, 2009 yılından beri “Aşağı Mekong Girişimi” adı altında Kamboçya, Laos, Tayland ve Vietnam’la iş birliği yürütmektedir (US Department of State, 2019: 1). Bu iş birliği mekanizması, 2020 yılında “Mekong-ABD Ortaklığı”nın ilan edilmesiyle yeni bir boyut kazanmıştır. LMİ’nin rakibi olarak kabul edilen ABD liderliğindeki “Mekong-ABD Ortaklığı”, özellikle Çin’in inşa ettiği barajların çevresel etkilerini ele almaya ve Mekong’daki su kaynaklarının yönetimini daha şeffaf hale getirmeye odaklanmaktadır. Bu girişim, enerji ve doğal afet tahmini gibi alanlarda uzmanlık sağlayan Japonya, Güney Kore ve Yeni Zelanda gibi diğer bölge ülkelerini de içermektedir.

ABD, “Hint-Pasifik Ekonomik Çerçevesi (IPEF)” kapsamında bölgede etkinlik kurmayı arzulamaktadır. ABD’nin hibe ve kalkınma yardımı şeklinde gerçekleşen bu girişimlerin aksine Çin’in başını çekmiş olduğu LMİ, bölge devletlerine doğrudan yatırımı öngören ve istihdam kaynağı yaratan projelerden oluşmaktadır. LMİ kapsamında 500’den fazla projeyi destekleyen Çin, beş Mekong ülkesiyle ticaretini 2021 yılında yaklaşık 400 milyar dolara çıkarmıştır (Anqi ve Fandi, 2022: 1). Ayrıca bu ülkelerden 20 binden fazla öğrenciyi Çin’de eğitim görmeleri için burslar sağlamıştır.

Lancang-Mekong Nehri ile ilgili bölge devletlerinin temel tartışması; Çin’in bahsi geçen nehrin yukarısına barajlar inşa etmesi ve bu barajların mansap ülkelere mevcut ve olası zararlarıdır. Çin, zaman zaman aşağı havzadaki ülkelere haber vermeden bir enerji hattını onarmak için nehir üzerindeki bir hidroelektrik barajındaki su akışını yaklaşık bir ay boyunca yarı yarıya azaltabilmektedir. Bu gibi durumlar, mansap ülkelerde Çin’le ilgili güvensizliğe neden olmaktadır. Bu yüzden Pekin yönetimi, aşağı havzadaki ülkelerle daha fazla veri paylaşacağının garantisini vermekte ve baraj ve rezervuarlar üzerinde güvenlik denetimleri yapacağını yinelemektedir.

Mekong bölgesi devletleri, Washington’la yürütmüş oldukları “Mekong-ABD Ortaklığı”

kapsamında Çin'in baraj yapımı ve çevresel sonuçlarıyla ilgili raporlar elde edebilmektedirler. Çin ise "Lancang-Mekong İşbirliği" platformunu kullanarak mansap ülkelere barajlarla ilgili ayrıntılı raporlar sunarak şeffaf davranmaya çalışmaktadır. Bu sayede, bahsi geçen Mekong ülkelerinin ABD'nin etkisinde kalmasını engellemeye çalışmaktadır. Her ne kadar Laos ve Kamboçya gibi devletler, ideolojik ve siyasi olarak Çin'in etkisindeki ülkeler olarak kabul edilseler bile sosyo-ekonomik sonuçları olan baraj ve diğer altyapı yatırımları konusunda Çin'e karşı itirazlarını dile getirebilmektedirler. Kısacası Mekong devletlerinin Çin ve ABD arasındaki rekabete konu oldukları söylenebilir.

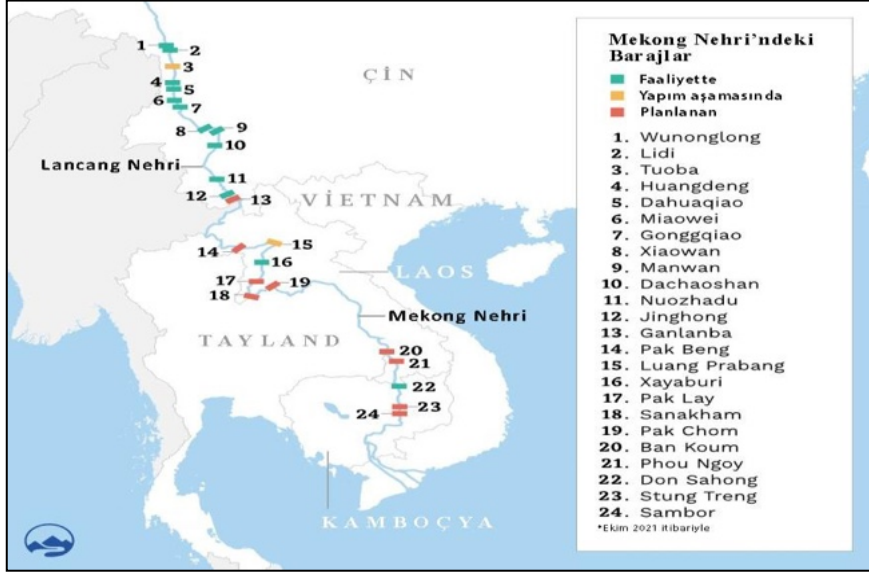
4.1. Lancang-Mekong Havzası'ndaki Barajlar ve Politik Sonuçları

Lancang-Mekong Havzası'ndaki hidroelektrik santrallerinin inşası ve gelişimi, on yıllardır Mekong ülkeleri tarafından tartışılmaktadır. Özellikle 4 kıyıdaş ülke olan Kamboçya, Laos, Tayland ve Vietnam arasında yakın iş birliğinin kurulduğu 1950'li yıllardan bu yana Lancang-Mekong Havzası oldukça apolitik bir mesele olarak kalmıştır. (Grünwald, Wang ve Feng, 2022: 1). Son 40 yıllık süreçte Güneydoğu Asya devletleri, ekonomik kalkınma ve yoksulluğu ortadan kaldırma hedefleri doğrultusunda hidroelektrik santralleri inşa etmeye yöneldikçe, bu mesele giderek siyasetin gündemi haline gelmiştir.

2016 yılında Çin öncülüğünde LMİ kurulana kadar bölgede hidroelektrik santralleriyle ilgili bir dizi iş birliği mekanizması başlatılmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır: Mekong Nehri Komisyonu (MRC), Büyük Mekong Alt Bölgesi (GMS), ASEAN Mekong Havzası Kalkınma İşbirliği (AMBDC). Fakat bu projeler, havzanın gelişimini yeterince desteklememiş, ayrıca taraf ülkeler, nehir kullanımına dair ilkesel kurallara sadık kalmamış ve santrallerin ekolojik etkilerine dair bilimsel araştırma ve raporların hazırlanmasına gerektiği kadar katkı sunulmamıştır.

Harita 2

Mekong Nehri Üzerindeki Büyük Baraj Projeleri



Not. (The Third Pole, 2021: 1).

Bölgede hidroelektrik santrallerinin çevreye olan olumsuz etkilerine dair en büyük eleştiriler Çin'e gelmektedir. Mekong bölgesinde hidroelektrik barajlarının yakında zamanda siyasallaşmasına yol açan temel olay, Nisan 2020 tarihinde iki araştırmacıdan oluşan bir ekibin, yukarı havzadaki (Lancang) ana akım rezervuarların doğal su akışı üzerindeki olumsuz etkisine ilişkin bir çalışma yayımlamasıdır. "Eyes on Earth Araştırması (EoE Çalışması)" olarak adlandırılan bu rapor, özellikle ABD ve müttefikleri tarafında bölge devletini kışkırtmak amacıyla kullanılan bir araç olarak görülmüştür (Grünwald vd., 2022: 2).

Bu raporlar, Çin'in barajlarla ilgili daha fazla veri paylaşması noktasında baskı oluşturmakla kalmamış, aynı zamanda ABD ve müttefiklerini de harekete geçirmiştir. ABD'nin baskıları sonucunda ASEAN ülkeleri, Çin'in barajlarıyla ilgili araştırma yapmak üzere bir komisyon görevlendirmiştir. Bu, Lancang-Mekong Nehri'ndeki barajların siyasallaştırılmaya başlandığının en net örneği olmuştur.

4.2. Ekonomik Rekabet

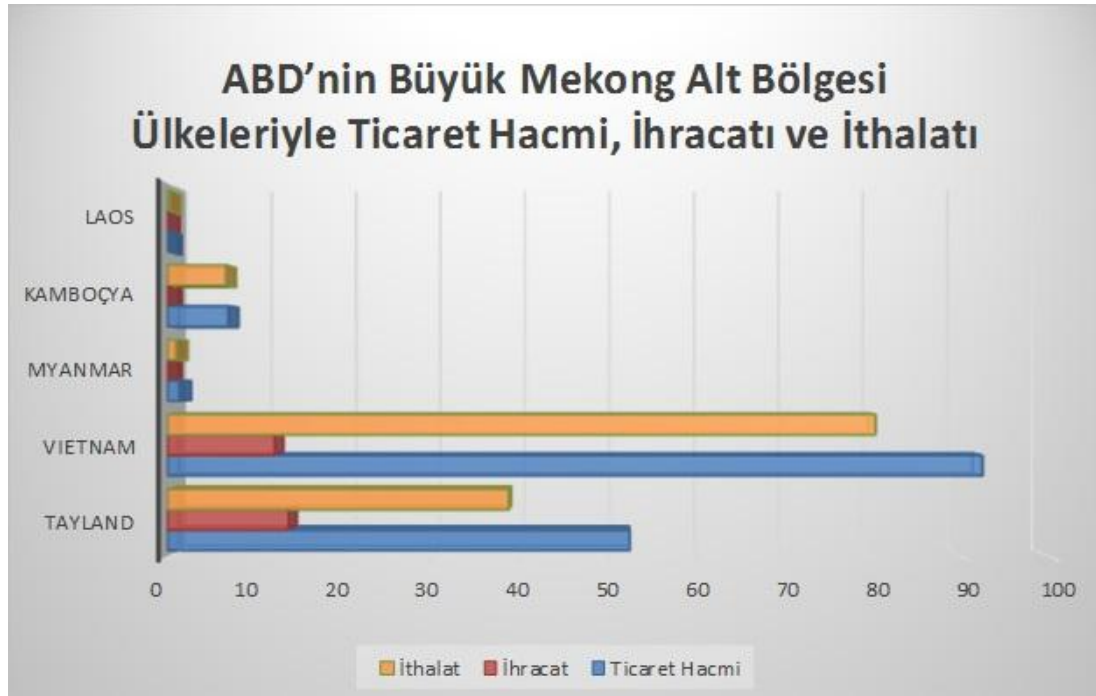
ABD, Büyük Mekong Alt Bölgesi'nde daha çok Vietnam ve Tayland'la iş birliğine odaklanmaktadır. Vietnam, askeri iş birliği açısından ön plana çıkarken, Tayland ekonomik

ve ticari iş birliği noktasında önem kazanmaktadır. Diğer taraftan Laos, ABD'nin bölgede ve hatta dünyada ilişkilerinin en zayıf olduğu ülkelerdendir. Öyle ki ABD, Laos'a yıllık sadece 44 milyon dolarlık mal ihraç etmiştir. Doğrudan yatırımları ABD Ticaret Bakanlığı verilerine göre bulunmamaktadır (US Trade Representative Office, 2024a: 1). Kamboçya da benzer durumdadır. ABD'nin bu ülkeye ihracatı da 344 milyon dolardır. Myanmar'daki durum ise diğerlerinden farklıdır. Çünkü Cunta yönetimi altındaki Myanmar'da ABD'nin varlık göstermesi zordur. Bu yüzden ilgili ülkede de ekonomik yatırımları ABD Ticaret Bakanlığı verilerine göre bulunmamaktadır.

Burada dikkat çeken husus, ABD menşeli dünya tekstil ve giyim firmalarının ucuz işgücü sebebiyle çoğunlukla Tayland, Vietnam, Myanmar, Kamboçya ve Laos gibi ülkelerde üretim yapmalarıdır. ABD'nin özellikle Tayland ve Vietnam'a karşı büyük ticaret açığı vermesinin sebebi budur. ABD'nin buradaki yatırımları ise Çin'e kıyasla oldukça düşüktür.

Grafik 1

ABD'nin Büyük Mekong Alt Bölgesi Ülkelerindeki Ekonomik Varlığı-Karşılaştırmalı Tablosu



Not. Grafik yazara ait olup birinci bölümdeki nicel veriler dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Yukarıdaki tabloda, sadece ticaret hacmi, ihracat ve ithalat rakamları baz alınmıştır. Bunun dışında ABD ve Çin'in bu ülkelerdeki doğrudan yabancı yatırımları da bir tablo haline getirilebilir. Ancak ABD'nin Laos, Kamboçya ve Myanmar'da yatırımları veri olarak bulunamadığı için bu yapılamamıştır.

Grafik 2

Çin'in Büyük Mekong Alt Bölgesi Ülkelerindeki Ekonomik Varlığı-Karşılaştırmalı Tablosu



Not. Grafik yazara ait olup birinci bölümdeki nicel veriler dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Kısacası ABD, bölgede Çin'le özellikle ekonomik açıdan rekabet edebilecek düzeyde değildir. Öncelikle bölgedeki yatırımlarını ciddi oranda artırması gerekmektedir. Japonya ve Hindistan gibi ülkelerin buradaki varlığı da göz alına alındığında ABD'nin bu ülkelerle rekabet edebilmesi için altyapı ve ulaştırma projelerine yatırım yapmaya başlaması gerekir. Uzun vadede ABD, Büyük Mekong Alt Bölgesi'nde siyasi, ekonomik ve askeri partner olarak ağırlığını koyamayacak gibi durmaktadır. Bunu yapabilmesi için Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi gibi bir proje önerisi getirmesi oldukça önemlidir. ABD'nin öncülüğündeki Aşağı Mekong Girişimi (LMI), Çin'in projeleriyle rekabet edebilecek kapasitede değildir.

Sonuç

ABD'nin Mekong ülkeleriyle 2009 yılında başlattığı “Aşağı Mekong Girişimi” mekanizmasına cevap olarak Çin, 2016 yılında “Lancang-Mekong İşbirliği (LMİ)” platformunu oluşturmuştur. ABD, Çin'in Lancang Nehri'nde inşa ettiği barajların yıkıcı çevresel etkileri konusunda Mekong ülkelerini kışkırtmaktadır. Çin ise bu ülkelerin ABD etkisinde kalmaması için LMİ platformunu bir iş birliği aracı olarak kullanmaktadır.

Lancang Nehri üzerindeki hidroelektrik santrali projeleri, aşağı havzada bulunan Tayland, Laos, Kamboçya ve Vietnam'ın Çin'le olan ilişkilerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu mesele, ABD tarafından politikleştirilmektedir. Diğer yandan Mekong devletleri, Çin'in Kuşak ve Yol Projesi'nden büyük oranda istifa etmektedirler. Bu bağlamda, Laos ve Kamboçya başta olmak üzere Mekong ülkelerinin Çin'in siyasi etkisi altında kaldığı sıkça dile getirilmektedir. Buradan hareketle, çalışmanın başında belirtilen araştırma sorularıyla ilgili bulguları paylaşmakta yarar vardır.

Öncelikle, “ABD'nin Büyük Mekong Alt Bölgesi Ülkeleri'yle siyasi ve ekonomik ilişkileri hangi düzeydedir?” sorusuna şu şekilde açıklama getirilebilir: Laos ve Kamboçya, Çin'le tarihsel komşuluk ilişkilerine ve bu bağlamda yakın siyasi-ideolojik ve kültürel bağlara sahiptirler. Bu yüzden de ABD'nin bilhassa siyasi ve ekonomik olarak bu devletler üzerinde etkinlik kurması oldukça zordur. Vietnam ise konjonktürel ve jeopolitik faktörler bakımından Laos ve Kamboçya'dan biraz daha farklı bir konumdadır. Her ne kadar siyasi-ideolojik olarak Çin'le yakın olsa da Vietnam'ın bölgesel dengeler açısından ABD ve Rusya'yla da temas-iş birliği arayışında olduğu söylenebilir. Örneğin 10 Eylül 2023 tarihinde ABD Başkanı Joe Biden'ın Vietnam'ı ziyaret ederek ekonomik anlaşmalara imza atması ve Çin konusunda birtakım uyarılarda bulunması dikkat çekici bir gelişmedir. Bu, Vietnam'ın ABD'yle iş birliği yapma potansiyelini ve Çin'i dengeleme çabalarını gözler önüne sermiştir. Tayland'daki hükümetin son yıllarda Batılı aktörlerle ve bilhassa ABD'yle özellikle askeri alanda iş birliği arayışında olduğu göze çarpmaktadır. BRICS'e üyelik başvurusunda bulunan Tayland'ın çok kutuplu bir dünya vizyonuna sıcak baktığı söylenebilir. Fakat aynı zamanda Tayland'ın ABD'yle siyasi-ekonomik-askeri birtakım işbirliklerine sıcak bakabileceği düşünülmektedir. Son olarak Myanmar'daki askeri cunta yönetiminin devam etmesi, ABD'nin bu ülkeyle ilişkilerini büyük ölçüde sınırlandırmaktadır.

İkinci olarak, “ABD, söz konusu ülkelerde Çin’le özellikle ekonomik açıdan rekabet edebilir mi? ABD ve Çin’in bölgedeki ekonomik etkinliklerini karşılaştırsak ortaya nasıl bir sonuç çıkar?” sorularıyla ilgili şu bulgular elde edilmiştir: ABD, Çin’in Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında Büyük Mekong Alt Bölgesi’nde yapmış olduğu ve planladığı yatırımlarla rekabet edebilecek enstrümana sahip değildir. ABD’nin doğrudan yabancı yatırımları Tayland ve Vietnam’a yoğunlaşmıştır. Bunda büyük Amerikan tekstil şirketlerinin ucuz işgücü ve pazara yakınlık açısından Tayland ve Vietnam’ı tercih etmelerinin etkisi büyüktür. Bunun dışında ABD’nin ulaştırma, lojistik ve diğer altyapı yatırımlarında bahsi geçen ülkelerde kayda değer bir varlık gösteremediği gözlemlenmiştir. Diğer yandan Çin’in Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında bölgedeki ulaştırma ve altyapı projelerinde neredeyse yol gösterici (öncü-kılavuz-lider) ülke haline geldiği söylenebilir.

Üçüncü olarak, “Çin’in Lancang-Mekong İşbirliği, ABD’nin bölge devletlerini etkilemek ve onları Çin’den uzaklaştırmak için yürüttüğü politikaları tersine çevirmekte başarılı olmuş mudur?” sorusuyla ilgili tespitler şunlar olabilir: Bu mekanizma; memba ülke Çin ile mansap ülkeler Tayland, Laos, Vietnam ve Kamboçya boyunca uzanan Lancang-Mekong Nehri havzasının gelişimini desteklemek, hidroelektrik santrallerin yol açtığı ekolojik sorunları çözmek ve bu sorunların üçüncül aktörler (özellikle ABD) tarafından siyasallaştırılmasını önlemek için kurulmuştur.

Çin’in bu girişimi başlatmasındaki temel amaç, ABD’nin Lancang-Mekong Nehri mansap ülkeleri üzerindeki politik baskılarını etkisiz kılmak, yanlış anlaşılmalara önlemek ve en nihayetinde mevcut ve potansiyel sorunların siyasallaştırılmadan diyalog yoluyla çözülmesini sağlamaktır.

ABD’nin nihai hedefi, Büyük Mekong Alt Bölgesi ülkelerini kendi yanına çekerek Çin’in üzerinde baskı kurmak ve onu çevrelemektir. Fakat Çin’in bu ülkeler üzerinde, özellikle de Laos ve Kamboçya üzerindeki politik etkisi, ABD’yle kıyaslanamayacak ölçüde fazladır. Diğer yandan Tayland ve Vietnam, Çin’le olan politik sorunlarını Lancang-Mekong İşbirliği gibi mekanizmalarla çözmeye sıcak bakmaktadır.

ABD, bölge devletleri üzerinde politik etkinlik kurabilecek yeterli enstrümana da sahip değildir. Diğer yandan Çin, bu ülkelerle coğrafi, siyasi-ideolojik ve sosyo-kültürel yakınlığa sahiptir. Ayrıca Kuşak ve Yol Girişimi çerçevesinde önemli ticari bağlantılar, altyapı projeleri ve diğer ekonomik işbirlikleri geliştirilmiştir. Dolayısıyla Çin’in bölgede ABD’ye karşı büyük

bir üstünlüğe sahip olduğu ileri sürülebilir. Lancang-Mekong İşbirliği, söz konusu üstünlüğün kurulmasında önemli bir pay sahibidir.

KAYNAKÇA

Anqi, F. & Fandi, C. (2022). China proposes 6 programs with Lancang-Mekong countries despite ‘customary’ Western provocation of ties. *Global Times*. <https://www.globaltimes.cn/page/202207/1269760.shtml> adresinden erişildi.

Caffe, L. I. (2023). Mekong River: Regional Planning, Sustainable Development, and Transboundary Cooperation in Southeast Asia. *Cornell International Affairs Review*. 16(2), 124-158. <https://doi.org/10.37513/ciar.v16i2.731>

Cescube. (2022). *The 7th Lancang-Mekong Cooperation Meeting in Myanmar*. <https://www.cescube.com/vp-the-7th-lancang-mekong-cooperation-meeting-in-myanmar> adresinden erişildi.

Clark, R. & Park, E. (2023). The Impact of Chinese Dam Construction on the Mekong Downstream: Implications for Vietnam. National University of Singapore (NUS) East Asian Institute (EAI), Commentary, (63), 1-4.

Congressional Research Service. (2023). *Thailand: background and U.S. relations*. <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF10253> adresinden erişildi.

Congressional Research Service. (2024). *U.S.-Vietnam relations*. <https://sgp.fas.org/crs/row/IF10209.pdf> adresinden erişildi.

Grünwald, R., Wang, W. & Feng, Y. (2022). Politicization of the Hydropower Dams in the Lancang-Mekong Basin: A Review of Contemporary Environmental Challenges. *Energies*. 15(5). 1-23. <https://doi.org/10.3390/en15051682>

Keyvan, Ö. Z. (2022). ABD-Çin Rekabetinde Tayland'ın Riski Dengeleme (Hedging) Stratejisi, *Pamukkale Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 52, Denizli, 313-331.

Lancang Mekong Cooperation-China. (2021, February 2). *A brief introduction of Lancang-Mekong Cooperation*. http://www.lmcchina.org/eng/2021-02/02/content_41460160.html adresinden erişildi.

Mekong US Partnership. (2024). *Mekong-U.S. partnership plan of action 2021-2023*. <https://mekonguspartnership.org/about/plan-of-action/> adresinden erişildi.

OECD. (2024). *China/Vietnam*. <https://oec.world/en/profile/bilateral-country/chn/partner/vnm> adresinden erişildi.

Phnom Penh Post. (2021, January 5). *China FDI hits \$860M in first 11 months of 2020*. <https://www.phnompenhpost.com/business/china-fdi-hits-860m-first-11-months-2020> adresinden erişildi.

Runde, D. F. (2021, July 8). US has opportunity to establish stronger economic ties with Laos. *The Hill*, <https://thehill.com/opinion/international/566775-us-has-opportunity-to-establish-stronger-economic-ties-with-laos/> adresinden erişildi.

Special Eurasia (2022). *Vietnam: a disputed land between the United States and the People's Republic of China*. <https://www.specialeurasia.com/2022/07/04/vietnam-china-united-states/> adresinden erişildi.

The Observatory of Economic Complexity. (2024a). *China/Laos*. <https://oec.world/en/profile/bilateral-country/chn/partner/lao> adresinden erişildi.

The Observatory of Economic Complexity. (2024b). *China/Myanmar*. <https://oec.world/en/profile/bilateral-country/chn/partner/mmr> adresinden erişildi.

The Third Pole. (2021, October 1). *Untold impact on northern Thailand's wildlife from Mekong dams*. <https://www.thethirdpole.net/en/nature/untold-impact-on-northern-thailands-wildlife-from-mekong-dams/> adresinden erişildi.

US Census Bureau (2024). *Trade in Goods with Cambodia*. <https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c5550.html> adresinden erişildi.

US Department of State. (1997, June 20). U.S.-Cambodia Relations. https://1997-2001.state.gov/regions/eap/fs_us_cambodia_970620.html adresinden erişildi.

US Department of State. (2019, February 21). *Lower Mekong Initiative*. <https://www.state.gov/lower-mekong-initiative/> adresinden erişildi.

US Department of State. (2021b, June 16). *U.S. relations with Cambodia*. <https://bit.ly/3K2lsiC> adresinden erişildi.

US Department of State. (2021c, April 9). *U.S. relations with Vietnam*. <https://www.state.gov/u-s-relations-with-vietnam/> adresinden erişildi.

US Department of State. (2021d, June 3). *U.S. relations with Burma*. <https://bit.ly/3DvnOnS> adresinden erişildi.

US Department of State. (2023). *2023 Investment Climate Statements: Laos*. <https://www.state.gov/reports/2023-investment-climate-statements/laos/> adresinden erişildi.

US Department of State. (2024, November 7). *U.S. relations with Laos*. <https://www.state.gov/u-s-relations-with-laos/> adresinden erişildi.

US Embassy in Laos (2024). *Policy And History*. <https://la.usembassy.gov/policy-and-history/> adresinden erişildi.

US Trade Representative Office. (2024a). *Laos*. <https://bit.ly/3qTHrka> adresinden erişildi.

US Trade Representative Office. (2024b). *Cambodia*. <https://bit.ly/36KWFkI> adresinden erişildi.

US Trade Representative Office. (2024c). *Vietnam*. <https://bit.ly/3uNBNBA> adresinden erişildi.

US Trade Representative Office. (2024d). *Thailand*. <https://ustr.gov/countries-regions/southeast-asia-pacific/thailand> adresinden erişildi.

US Trade Representative Office. (2024e). *Burma*, <https://ustr.gov/countries->

regions/southeast-asia-pacific/burma adresinden erişildi.

USAID. (2024). *Mekong-U.S. Partnership*. <https://www.usaid.gov/asia-regional/lower-mekong-initiative-lmi> adresinden erişildi.

Wezeman, P.D., Kuimova, A. & Wezeman, S. T. (2022). *Trends in international arms transfers-2021*. SIPRI Fact Sheet. https://www.sipri.org/sites/default/files/2022-03/fs_2203_at_2021.pdf adresinden erişildi.

Yu, H. (2024). *Understanding China's Belt and Road Initiative* (Asia in Transition, Volume. 26). Singapore: Springer.